

Tysklands valg og dets betydning

Den nye koalitionsregering mellem CDU, CSU og SPD med Friedrich Merz som forbundskansler har fremlagt et stort og detaljeret regeringsprogram, som indebærer både kraftig øget oprustning og store investeringer i infrastrukturen fra vejnet til digitalisering. Det bør både det offentlige og det private Danmark holde øje med, fordi det vil få stor politisk og økonomisk betydning i de kommende år.

Valgets vindere og tabere

Den 23. februar 2025 afholdt Tyskland valg til Forbundsdagen, som er det tyske parlament. Det gav en sejr til de kristendemokratiske partier i form af CDU med Friedrich Merz som kanslerkandidat og CSU (den bayerske pendant). Til sammen fik de to partier 28,5 procent af de afgivne stemmer. Det er lidt mindre end de 30 procent af stemmerne, som partierne under valgkampen havde sat næsen op efter.

Forbundsdaysvalget gav også en sejr til det højreorienterede Alternative für Deutschland (AfD) med Alice Weidel i spidsen. Partiet gik frem med over ti procentpoint og fik mere end hver femte stemme ved valget.

Det socialdemokratiske SPD med kansler Olaf Scholz i spidsen gik omvendt tilbage med godt ni procentpoint. Ved valget gik partiet fra at have været Tysklands største parti til at være det blot tredjestørste med godt 16 procent af stemmerne.

På de næste pladser fulgte Die Grünen med godt 11 procent af stemmerne og de venstreorienterede Die Linke med knap ni procent af stemmerne. Det var en tilbagegang for De Grønne og en fremgang for Die Linke.

Samtidig opnåede hverken Bündnis Sahra Wagenknecht (et udbryderparti fra Die Linke) eller det liberale FDP repræsentation i Forbundsdagen. For FDP er det kun anden gang, at dette parti, som i årtier i realiteten afgjorde, om regeringschefen kom fra CDU eller fra SPD, ikke er repræsenteret i Forbundsdagen.

Den store koalition

Spærregrænsen i Tyskland ved valg til Forbundsdagen har i hele Forbundsrepublikkens

levetid ligget på fem procent. Forklaringen på denne høje spærregrænse har som så meget andet i tysk politik rod i historien. I Weimarrrepublikken fra 1919 til 1933 var spærregrænsen nærmest ikke eksisterende, hvilket republikkens grundlæggere havde anset for det mest demokratiske, fordi alle politiske strømninger med blot den mindste tilslutning så kunne få parlamentarisk repræsentation. En ikke-tilstræbt konsekvens heraf var imidlertid, at det i praksis viste sig meget svært at etablere stabile regeringer. I løbet af de 14 år, hvor Weimarrrepublikken eksisterede, havde hele 20 forskellige regeringer magten. Dette kaos var efter mange tyske efterkrigspolitikeres mening med til at bane vejen for det nationalsocialistiske diktatur fra 1933 til 1945.

Eneste undtagelse fra den høje tyske spærregrænse er, hvis et parti vinder flertallet i tre valgkredse. Eller hvis der er tale om det danske mindretals parti, SSW, som efter den dansk-tyske aftale i 1955 er helt undtaget fra spærregrænsekravene. Det betyder, at Stefan Seidler fra SSW også denne gang blev valgt til Forbundsdagen.

Ud over den høje spærregrænse har et andet stabilitetsfremmende krav i tysk politik siden Forbundsrepublikkens etablering i 1949 været, at der skal dannes en forbundsregering med et flertal bag sig i Forbundsdagen. CDU/CSU kunne have skaffet sig et flertal ved at samarbejde med AfD, men det havde Friedrich Merz udelukket på forhånd. Det er sket med henvisning til eksistensen af den såkaldte brandmur i tysk politik, som gør, at de såkaldte demokratiske partier ikke kan samarbejde i regering eller i faste koalitioner med AfD. I den forbindelse henvises der bl.a. til, at Tysklands indenlandske efterretningstjeneste, Bundesamt für Verfassungsschutz, i 2021 besluttede at kategorisere AfD som en mis-

Af Peter Nedergaard,
professor i statskundskab,
Københavns Universitet

” Det er sket med henvisning til eksistensen af den såkaldte brandmur i tysk politik, som gør, at de såkaldte demokratiske partier ikke kan samarbejde i regering eller i faste koalitioner med AfD.

tænkelig organisation på grund af visse medlemmers højreekstremistiske sympatier. En kategorisering, der giver grundlag for at overvåge visse dele af partiets aktiviteter.

Den mest realistiske regeringssamarbejds-partner for Friedrich Merz fra CDU/CSU var således SPD, som lige netop gav et flertal i Forbundsdagen. SPD kunne nok få større vælgergevinst ved næste valg ved at gå i opposition, men omvendt ville partiets indflydelse naturligvis være større i regering. Nok så afgørende for SPD's regeringsdeltagelse har imidlertid været en stærk norm i tysk politik om, at partier deltager i en regering, hvis det er absolut nødvendigt for at sikre flertallet. En sådan regeringskoalition kaldes i tysk po-

litik en GroKo (kort for Grosse Koalition). Den har været afprøvet ganske mange gange med Angela Merkel som kansler fra 2005 til 2021 (kun i en enkelt fireårig regeringsperiode havde hun FDP i stedet for SPD som regeringspartner). SPD er således fuldbefaren som GroKo-partner. Tidligere er der kun et enkelt eksempel på en GroKo mellem CDU/CSU og SPD fra 1966 til 1969.

GroKo'en med CDU/CSU og SPD har forhandlet og er blevet enige om et regeringsgrundlag. Det er i Tyskland noget, som involverer grundige forhandlinger og detaljerede kompromiser mellem de kommende regeringspartier. Et tysk regeringsprogram er altid mange gange mere detaljeret end et tilsvarende og langt mere overordnet dansk regeringsgrundlag. Målet er at sikre en stabil regering, som kan overleve fire år frem til det næste valg til Forbundsdagen.

En udlændingepolitik efter dansk forbillede

Den nye GroKo får et regeringsgrundlag, som indebærer en strammere udlændingepolitik med grænsekontrol, kraftigt øgede forsvarsudgifter og massive offentlige investeringer i infrastruktur, grøn omstilling og digitalisering. Ved præsentationen heraf lagde partilederne – Friedrich Merz (CDU), Lars Klingbeil (SPD) og Markus Söder (CSU) – megen vægt på, at det skete på en dyster baggrund med krigen i Ukraine, en ny geopolitisk situation, den handelspolitiske krise i forhold til USA og økonomisk stilstand i Tyskland.

I den nye udlændingepolitiske linje har kristendemokraterne fra CDU/CSU været meget inspireret af dansk udlændingepolitik. Merz har ofte rost den danske udlændingepolitik. Da den danske socialdemokratiske udlændingeminister, Kaare Dybvad Bek, havde en kronik om dansk udlændingepolitik i Die Welt am Sonntag, tog Merz afsæt heri i et interview samme dag på tv-stationen ARD og sagde, at det var nøjagtigt det, Tyskland havde brug for. Han sagde også, at enhver nu kunne se, at en stram udlændingepolitik ikke var noget, som var højredrejet, for det var en socialdemokrat, som havde skrevet kronikken. Kaare Dybvad Bek har også siden været inviteret til kristendemokratiske topkonferencer for at forklare om den danske udlændingepolitik.

Den nye stramme tyske udlændingepolitik skal sætte en stopper for såkaldt irregulær indvandring, dvs., hvor migranter ikke allerede er inviteret til fx at påtage sig et job. Det skal være muligt at straksafvise migranter

ved grænsen og hjemsende migranter uden lovligt ophold, ligesom integrationspolitikken for indvandrere, der allerede er i Tyskland, også skal være mere effektiv. Det danske mindretalsparti SSW har allerede kritiseret den kommende grænsekontrol, fordi det vil gøre det sværere at pendle i den tyskdanske grænseregion. Partiet mener, at man skal undlade at gennemføre grænsekontrollen på dette sted, da irregulær indvandring slet ikke er et problem her.

Modifikation af den grundlovssikrede gældsbremse

På forsvarsområdet vil den nye regeringskoalition gennemføre en massiv oprustning. Der skal i alt anvendes 400 milliarder euro på flere værnepligtige, storindkøb af våben og ammunition samt hjælp til Ukraine i regeringsperioden. En oprustning af denne størrelse har der ikke været plads til på det ordinære tyske statsbudget. Derfor skal oprustningen finansieres ved optagelse af gæld. Umiddelbart ville det imidlertid ikke kunne lade sig gøre, fordi der i den tyske grundlov står, at man kun må optage offentlig gæld svarende til 0,35 procent af bruttonationalproduktet hvert år.

Gældsbremsen (der Schuldenbremse) blev indført i Merkels regeringstid i 2009. Det skete i en periode med stigende gældsproblemer i flere sydeuropæiske lande i EU's økonomiske og monetære union, hvilket affødte stigende renter. Gældsbremsen var et signal til markederne om, at i Tyskland i modsætning til de gældsramte sydeuropæiske lande havde styr på gældsætningen. Der var endda så meget styr på gældsætningen, at man var villig til som en anden Odysseus at binde sig til masten og indskrive ikke-gældsætningen i landets grundlov.

Operationen lykkedes i den forstand, at Tyskland økonomisk kom gennem finans- og eurokrisen i 2008 til 2013 uden de store skrammer. Danmark lod sig inspirere af den tyske løsning i form af budgetloven, som også i Danmark har været overordentlig nyttig til at sikre, at ikke mindst kommunerne har holdt sig inden for de aftalte økonomiske rammer. Gældsbremsen gjorde det også muligt for

Tyskland at optræde forholdsvis kontant, når man krævede gældsætningen i andre EU-lande bremset, fordi man tog sin egen medicin.

Nu er der imidlertid en ny situation, som kræver en gældsætning på grund af en dramatisk ændret geopolitisk situation. Derfor har det været et mål for Friedrich Merz at få ændret grundloven, således at udgifter til forsvar, civilbeskyttelse, efterretningstjenester, cybersikkerhed og militærhjælp til lande, der er blevet angrebet i strid med folkeretten (f.eks. Ukraine), nu er undtaget fra gældsbremsen. Det samme gælder en særskilt fond på 500 milliarder euro, som er oprettet til investeringer i infrastruktur og klimabeskyttelse. Denne fond er finansieret gennem lån og er således også undtaget fra gældsbremsen i grundloven.

Gældsbremsen er imidlertid ikke fjernet. Den er blot modificeret. Den tyske holdning er stadig, at stor grad af offentlig gældsætning så vidt muligt skal undgås, da det ofte skaber økonomisk ustabilitet, som man har set både i Sydeuropa, i Latinamerika og senest også begyndende tegn på i USA, hvor den offentlige gældsætning også er stor. Udover at en stor grad af offentlig gældsætning før eller siden fører til økonomisk ustabilitet og kriser, er der i den tyske opinion også en moralsk dimension i gældsætning, som består i, at det dybest set er urimeligt, at nuværende generationer i stort omfang forbruger, hvorefter de sender regningen for forbruget videre til de efterfølgende generationer. "Man må ikke sende regningerne ind i børneværelset", som det ofte lyder i den tyske politiske retorik fra De Grønne over CDU/CSU og til AfD.

Ved ændringer af grundloven kræver det i Tyskland, at to tredjedele af Forbundsdagen tilslutter sig. Det var der i den gamle Forbundsdag (CDU, CSU, SPD, De Grønne), men i den nye Forbundsdag er det ikke tilfældet, fordi AfD og Die Linke har fået fremgang og flere mandater. De to partier ville kunne blokere for grundlovsændringen, hvilket de givetvis ville gøre, hvis ikke de (som De Grønne) fik betydelige politiske indrømmelser for at stemme for. Sidstnævnte indrømmelser er det imidlertid ikke politisk muligt for Merz at give. I forhold til AfD på grund af brandmu-

” I den nye udlændingepolitiske linje har kristendemokraterne fra CDU/CSU været meget inspireret af dansk udlændingepolitik.

”Man må ikke sende regningerne ind i børneværelset”, som det ofte lyder i den tyske politiske retorik fra De Grønne over CDU/CSU og til AfD.

ren. I forhold til Die Linke, fordi CDU ikke ønsker at give indrømmelser til et parti, som man betragter som et ”efterfølgerparti” for det DDR-kommunistiske SED (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands).

Derfor gjorde Merz det, at han gennemførte afstemningen om grundlovsændringen med sammensætningen i den gamle Forbundsrag den 18. marts 2025 (og tillige vedtaget i Forbundsrådet den 21. marts), inden Forbundsrag blev hjemsendt, og den nye Forbundsrag i den nye sammensætning officielt var trådt sammen. Det har affødt kritik om ’snyd’ og ’manipulation’, når man anvender det forhold, at den nye Forbundsrag ikke officielt er udnævnt til på baggrund af den gamle Forbundsags sammensætning at sikre sig et økonomisk råderum for den valgperiode, som den nye Forbundsrag skal træffe beslutninger om. Normal demokratisk logik tilsiger, at rækkefølgen burde være anderledes. Merz har da også beklaget rækkefølgen og ønsket sig den anderledes. Men det var ikke muligt, hvis man ville have grundlovsændringen igennem uden indrømmelser til det yderste venstre og højre. I de nyeste opinionsundersøgelser har øvelsen medført, at AfD – som har ført an i kritikken – med en fjerdedel af stemmerne nu ofte ligger på samme niveau som CDU/CSU. Men der er jo omvendt sikkert lang tid til næste valg.

Udover øgede forsvarsudgifter er der også afsat 500 milliarder euro i regeringsprogrammet over de næste fire år til investeringer i

den nedslidte tyske infrastruktur, i digitalisering af hele den tyske offentlige sektor (som halter langt efter fx Danmark), i renovering af skoler og hospitaler samt til grøn omstilling (sidstnævnte var De Grønnes pris for at stemme for modificeringen af gældsbremsen i grundloven). Håbet er naturligvis både at få løftet Tyskland op på de pågældende områder, og at det kan hjælpe med at få trukket Tyskland ud af den økonomiske recession, som landet har befundet sig i de sidste par år.

Betydningen for Danmark

For Danmark er der tale om investeringer i områder, hvor danske virksomheder ofte står stærkt. Det kan meget vel føre til, at Tyskland igen indtager rollen som Danmarks eksportland nummer et efter at USA har været det nogle år som følge af den store eksport af medicin fra bl.a. Novo Nordisk.

Ikke mindst de mange virksomheder inden for bygge og anlæg, implementering af digitale løsninger, miljøudstyr og –rådgivning, jern- og maskinområdet vil få gavn af de store investeringer i forsvar, infrastruktur, grøn omstilling og modernisering af den offentlige sektor. Det gælder både som hoved- og underleverandører.

Alt i alt tyder en del på, at Tyskland igen bliver en økonomisk og politisk motor i Europa. Kendskab i Danmark til, hvad der sker i detaljen i det store naboland, bør måske i den forbindelse få en afpudsning.

Litteratur:

Kaare Dybvad Bek (2023). Warum Dänemark jetzt eine Asylwende vollzieht. Die Welt 2. august 2023.

Kaare Dybvad Bek og Peter Nedergaard (2024). Sozialdarwinismus, in dem nur die Stärksten überleben. Die Welt 7. maj 2024.

Gesetz zur Änderung des Grundgesetzes (Artikel 109, 115 und 143h) (2025).

Peter Nedergaard (2025). Stat versus marked. Ordoliberalismen i teori og praksis i Tyskland og Europa. Djøf Forlag.

Peter Nedergaard (2020). Tyskland – politik, økonomi og samfund. 2. udgave. Systime.

Peter Nedergaard (2019). An ordoliberal theory of the state. German politics, 28(1), 20-34.